

NOSTALJİ

DÜN VEREM - BUGÜN KOVİD-19

YIĞIN

SAYI: 2 - 15 Ekim - 1946
Fiyatı: 25 kuruş

BU YAYIN/BELGE
TARİH VAKFI'na
ORHAN SİLER
TARAFINDAN BAĞIŞLANMIŞTIR

**Veremle mücadele
bir ferd işi değil
bir devlet işidir**

Dr. Sabire DOSDOĞRU

Dram Sanatı

Prof. SAFFET

**Yunus mu yalan
söylüyor oratoryo mu?**

Abdülbâki GÖLPINARLI

Bizim sokak

Cevdet Kudret SOLOK

Şarlo ve Demokrasi

Arslan KAYNARDAĞ

V E R E M

Veremle mücadele, bir hayır işi, bir sadaka meselesi değil, bir DEVLET DAVASIDIR

Verem, ara sıra zenginin kapısını da çalarsa da, fakirin çalınacak bir kapısı bile yoktur. Durmadan çalışıp yıpranan, fakat en az kazananlar arasında âfet, yataktan yatağa, evden eve, nesilden nesile yayılıp büyük bir süratle genişler

İnsanlığın en eski derdi olan "verem", yüz yıllar boyunca medeniyetler ve devirler aşp hiç azalıp eksilmeden, kötülüğünden bir zerre kaybetmeden halâ aynı şiddetle hüküm sürmektedir. Bütün kutluk ve açlık yıllarını, küçük büyük harpleri takib eden senelerde daha ziyade gelişmiş bir halde halk yığınlarına saldırır.

Verem basilini ilk defa dünya ya tanıtan büyük insan R. Koch'dan beri pek çok gayretlere rağmen bu meselede henüz ileriye doğru büyük bir adım atılmış değildir. Verem mücadelesi tamamiyle sosyal hekimliğin gelişmesine bağlı olan sosyal bir davadır.

Halk yığınlarının sefilliğine bir son verilip her fert için asgari bir hayat seviyesi temin edildiği, hekimliğin ferdi sahadan sosyal sahaya doğru kayması sağlandığı ve dolayısıyla veremilerin aranıp ayrılmasıyla sağlamların korunması ve hastaların da erken tedavileri yapılabildiği gün verem savaşında ilk müsbet adım atılmış olacaktır.

19 uncu asırda büyük endüstri inkilabını takip eden yıllardan beri halkın yaşama şekilleri de değişmiş, fabrikalar, üzinler kesif işçi yığınlarını bir araya toplamışlardır. Bu şekilde büyük merkezlerde ve şehirlerde esasen mevcut sefalet mahalleleri de beraberce genişlemiştir. Sanayi hareketinin ilerlemesiyle sosyal hayat şartları da ta başından beri ona muvazi olarak ileri doğru götürülemediğinden, büyük sanayi inkilabının feyizlerinden yalnız azamının üzerinde bir refaha kavuşan patronlar sınıfı istifade etmiş, asıl emeğin sahibi olan milyonlarca insan ise bilâkis sermayenin esiri olarak her gün biraz daha artan bir sefaletle düşmüşlerdir. Sınıflar arasındaki

YAZAN:
Dr. Sabire DOSDOĞRU

bu iktisadi kutuplaşma veremin nesiller boyunca yerleşip kök salmasına sebep olmuştur.

Kollektif yaşama şartları icabı her sınıftan insan vereme ya kalanabilir. Fakat her yakalanan verem hastalığına tutulmaz. Hastalık tahribatını hiçbir mukavemeti olmayan, tedbirsiz, çaresiz fakir halk kitleleri arasında yapar. Verem ara sıra zenginin kapısını çalarsa da, fakirin çalınacak bir kapısı bile yoktur. Durmadan çalışarak yıpranan, fakat en az kazanan ve netice itibarile en sefil bir hayat sürmiye mahkûm bulunanlar arasında âfet, yataktan yatağa, odadan odaya, evden eve ve nesilden nesile yayılıp süratle genişler.

Bu sahada yapılan pek çok istatistik tetkikleri veremin iktisadi ve sosyal şartlara ne kadar sıkı bağlı olduğunu göstermiştir.

Bunlardan bir ikisini misal olarak zikrederim:

Hamburg'da 1901-1905 yıllarında halkın kazancı üzerine nisbet edilen veremden ölüm miktarı: (Cetveldeki hastalık nisbeti 100.000 nüfus üzerine hesaplanmıştır)

Senede mark	ölüm miktarı
900 kazananlarda veremden ölüm	48,2
2000	44,7
3500	27,4
5000	25,4
daha fazla	12

Aynı bir şehirde zengin mahalleleri ile fakir mahallelerinin farkı da büyüktür. Viyanada yapılan bir istatistiğe göre zenginlerin oturdukları yerlerde 10.000 nüfusa isabet eden veremden ölüm 39,9; fakir mahallelerinde ise yine 10.000 nüfusa düşen veremden ölümü 128,8 dir.

Verem hayat pahalılığı derecesinde mesken şartına da bağlı bir davadır. Esasen mesken meselesi de yine iktisadi vaziyete, içtimai sınıfa marbuttur. Zengin mahallelerinde bir kişiye bir kaç oda isabet ederken kalabalık fakir mahallelerinde bir odaya bir kaç kişi isabet eder. Yani ana, baba, çocuk hep bir odada haftâ bir çok yerlerde bir yataкта yatarlar

Desen: Kathe Kolwitz

bu vaziyet veremin kolayca yayılmasında rol oynayan en büyük âmildir. Bu vaziyeti iyice tebaruz ettirmek üzere Berlinde 1900-1905 seneleri arasında yapılmış olan bir istatistigi misâl olarak verelim :

Bu seneler arasında evlerinde veremden ölenlerin sayısı 5933 idi. Bunların :

% 46,7 si	bütün	aile	1	odada
% 41,6 "	"	"	2	"
% 11,3 ü	"	"	3	"
% 6,4 "	"	"	4	ve daha fazla odada oturmakta idiler.

Verem basili memleket ve kıta farkı gözetmediği halde muhtelif memleketlerin aynı bir senede yapılmış olan verem ölüm istatistikleri bir birinde çok farklıdır. Meselâ :

1911 senesinde muhtelif memleketlerde 10.000 nüfus üzerine veremden ölüm :

İngiltere	10,7
İrlanda	17,3
Almanya	13,9
Fransa	18,3
Avusturya	34,3 tır.

Bu farkı, dağıran sebep nedir? Bazı memleketlerin zirai (İrlanda gibi), bazılarının sınai (İngiltere gibi) olması bir sebep kabul edilemez. En düşük rakam gösteren İngilterede verem 1882 de verem basilinın R. Koch tarafından keşfinden çok evvel azalmışa başlamıştır. Yani verem basilinın bilinmesiyle alınmışa başlayan tedbirler 1845 te başlayan azalmışa müessir olmuş değildir. Azalmanın asıl sebebi e sralarda tatbiki geçirilen (Public Health act) sıhhi kanunlardır. Buna benzer ikinci kanun 1875 de neşredilmiştir. Buna göre Belediye ve idari makamlara şehirlerin sıhhileştirilmesi için bir çok haklar verilmiştir. Meselâ sıhhiye uygun olmıyan binaların yıktırılması ve yerlerine modern sıhhiyelerinin yapılması gibi...

İngilterede bu azalmayı temin eden sebeplerden birisi de çok feci bir durumda olan işçi stelelerinin islâh edilmesidir. 1890 da çıkan yeni bir kanunla bu mesele bir dereceye kadar halledilmiştir. Bu arada gıda maddelerinin fiyatlarının indirilmesi ve kazancın artması ve buna bağlı olarak umumî kültür seviyesinin de beraber yükselmesi de önemli sebepler meyanındadır. İngilterede veremin azaldığı bu seneler sanayiın en ziyade ilerlediği senelerdir. Demek ki veremi ço-

Verem var, Verem!

Verem hiç bir vakit ferih, fahur yaşayanların hastalığı, ince hastalık olmamıştır. Ümitsiz aşk, hasta üzüntü, yersiz uykusuzluk, romanlarla dökülen gözyaşları, küçük hanımefendileri yalnız deli ve sinirli yapabilmiş; küçük beylerse yalnız üzmüşler ve eğlenmişlerdir. Verem, eski saraylarda, dünkü konaklarda, bugünkü apartmanlarda ancak çalınıp getirilen cariyele dövlüp sevilen, babasız çacukları düşürtülüp çıkar edilgen halayıkları, yeryüzünü göremeyecek kadar yüksekte, tavan aralarında, gökyüzünü göremeyecek kadar alçakta, yer altında yaşayanları kucaklamıştır. Saraylarda, konaklarda, apartmanlarda bile sınıf farkını gözetgen bir hastalıktır o. Şehirlerin kenar mahalleleri sığnağıdır onun. Yeraltında gün görmiyerek çalışan, günün doğuşunu beklemeden alaca karanlıkta işine koşan, kemiklerinin sızılarını üsündüğü bucakta uykuya uyusturmuş çalışan, gözleri yanan, nasırlı avucunu sıkamıyan, alınının terini sillemiyen, gönlünün dileğini bulamıyan işçinin düşmanıdır verem. Mehtap seyretmiyenlere, günün doğuşunu görmiyenlere, batışını bilmiyenlere muşallattır o. Kömür ocaklarında titriyenlere, tütün işlenen yerlerde solanlara, denkler altında inliyenlere, ocak başlarında terliyenlere, karda yalın ayak gezenlere, ilâcsız kadınlara, kitapsız talebeye, yaşatıp öleulere, yaşayıp sürünenlere düşmandır o. Tonozlarda yatanların, yangın yerlerinde yaşayanların, bankaların mermer merdivenlerinde geceliyenlerin, lokanta cemekânlarını midelerini hazmederek seyredenlerin, titriyenlerin ve terliyenlerin hastalığıdır verem. Konforlu salonlara girmez, manikürlü elleri öpmez, levanta kokusundan hoşlanmaz, otomobillere binmez verem.

Dev gibi bir vücut görürsünüz, dün kan kusmuştur. Dağ gibi bir delikanlıya raslarsınız, yarın alçıya girecektir. Gözleri parlıyan bir kızla konuşursunuz, ikinci nöbetini geçirmektedir. İçten gelen kesik öksürükler duyarsınız, ben varım demektedir verem. Sanatoryoma sıra verenleri sırası gelmeden alır. Doktora gidemiyenleri; sanatoryom nedir bilmiyenleri süründürerek öldürür. Cığerlerimizi bitirir, kemiklerimizi kemirir, bizi beynimizden vürur, derimizi yer. Verem var verem! Bir şiir, bir hayal değildir, içimizde yaşamaktadır, bizim sefaletimizdir o.

ğaltan, endüstrinin işçi kitlelerini bir araya toklaması değil, bu toplanan insanlara lâzım gelen ihtimamın gösterilmemesidir. Sanayiinin inkişafıyla sosyal yardım işlerini de beraber (eksisı derecelerde de olsa) olarak inkişaf ettirebilmiş endüstri memleketlerinde verem, ziraat memleketlerine nazaran gerilemiştir.

Veremin çoğalmasına en ziyade sebep olan âmillerin başında hiç şüphesiz ki harpler gelir. Bir taraftan insanları cepelerde yıpratın harp diğeri taraftan ikdisadiyatı felce uğratarak açlık ve kıtlık neticesi halk tabakalarının bütün mukavemetini kemirir ve veremin birdenbire artmasına sebep olur. Geçen büyük harbi takip eden yılların her memlekete ait olan istatistikleri bu hakikatı açıkça ortaya koymuştur. Bilfiil harbe iştirak etmiyen devletler de bu ikinci sebep yüzünden ve-

remın yayılmasından kurtulamamışlardır. Bilhassa 1939 harbinin bu sahadaki tesirleri pek korkunçtur. Avrupa memleketlerinde bilhassa Yunanistanda, Asyada, Çin ve Hindistanda toplanan rakamlar şimdiden pek müthiş bir dereceyi bulmuştur. Biz harpten bilfiil uzak kalmış olmakla beraber harbe giren devletler kadar harp sonu zararlarına uğramış bulunmaktayız. Elimizde tam ve bütün Türkiyeye şamil adetler olmanla beraber harpten evvelki senelerle harp içindeki senelerin ölüm istatistiklerini ve dispanser faaliyetlerini tetkik edecek ol rsak bu hususta az çok bir fikir edinebiliriz. Resmî ölüm istatistiklerinde 1931 den 1925 e kadar olan beş sene ile harp yıllarını dahil bulduğuşu (1938—1942) beş seneyi halk ve

(Sayfayı çeviriniz)

işçi kitlelerinin nisbeten daha ke-sif bulunduğu 7 vilâyetimizde mukayese edelim :

	1931 - 1935	1938 - 1942
<i>Istanbul</i>	8768	9411
<i>Aukara</i>	619	1168
<i>Izmir</i>	2098	2280
<i>Adana</i>	519	637
<i>Samsun</i>	426	541
<i>Eskişehir</i>	383	600
<i>Bursa</i>	1012	1227
<i>Yekân</i>	13852	15863

Harbin ilk senelerinde yani yukarıda eski senelere nazaran verem ölümünün nisbeten artmış olduğu 38-42 yıllarında hayat pa-halılığı henüz bu derecelerde yükselmiş değildi. Asıl yüzde beşyüz nisbetindeki artış 1942 den itibaren başlamıştır. Binaen-aleyh 42 den sonraki senelere ait istatistikler tamamlanır da neşre-dilirse daha kabarık yekûnlarla karşılaşacağımız bedihidir.

Sanayimizin belkemiğini teşkil eden Zonguldak kömür havzasında son yedi senelik tüber-küloz vaziyeti şöyledir :

(Açık ve Kapalı)		
Yıl	Verem	Adedi
1938 de	verem	121
1939 da	"	198
1940 "	"	286
1941 de	"	396
1942 "	"	652
1943 "	"	758
1944 "	"	960

Resmi istatistik rakamları bir memleketteki hakiki verem mik-tarını (bilhassa bizde) göstermek-ten uzaktır. Zira ölüm sebepleri her zaman her yerde doğru ola-rak gösterilemez. Bilhassa köy-lerimizde bu köylünün kendi teş-hisine kalmıştır. Ekseriyetle ne olduğu anlaşılmadan uzun veya kısa süren bir kastalıkla ölen bir şahıs hakkında ezbere bir sebep yazılır. Ancak hastane ve sana-toryom kayıtları ile organizasyonu mükemmel şehirlerde tutulan kayıtlara itimat edilebilir.

İstanbul'da Fatih kazasının ölüm ihbar kâğıtlarından çıkarı-lan bir malûmata göre 1934-35-36 senelerindeki verem vefiyatı çok şayanı dikkattir. 1935 sayı-mında bu kazanın nüfusu 172902 olarak tesbit edilmiştir. Üç yıl zarfında mecmu ölüm miktarı 12796 ve veremden ölüm 2063'dür. Bu iki adedin birbirine nisbeti 1/6 dır. Yani Fatih kazasında bu bu üç sene zarfında ölenlerden 6 kişiden biri veremden ölmüştür. Bu nisbet 1910 senesinde İngil-terede Wal'de 1/11, Amerikada

1/12, Prusyada 1/12 olarak tesbit edilmiştir.

İstanbul'un muhtelif bölgele-rindeki verem dispanserlerinin kayıtları da 1941 - 1944 yılları ara-sında oldukça büyük farklar gösteriyorlarsada bu bir taraftan verem artmasına işaret olduğu kadar, halkın dispanserlere daha-ziyade müracaata alışıp mevcut veremlilerin teşhisinin daha zi-yade imkân dahiline girdiği ne-ticesini de verebilir.

Verem mücadelesinin sosyal tababet bakımından bir kaç cebhe-si vardır :

Fabrika, üzin, mektep gibi topluluklarda özel teşkilâtla sis-temli daimi kontrol; işçi sigor-talarının tatbiki; her işçinin ya-rınını düşünmüyerek kendi sağlı-ğını başkalarınınki ile beraber göz önünde tutmasının temini; şehir taksimatına göre muhtelif bölgelerde bölge dispanserlerinin tam teşkilât ve âzami randıman-la faaliyete geçmesi; mesken meselesinin halli ve her aileye yeter derecede geniş, sıhhi ev temini en lüzumlu gıda maddelerinin herkesin alabileceği normal bir hadde indirilmesi; ilâ ...

Bu çok cepheli mücadele me-selesi bunlardan yalnız biri veya ikisinin halliyle hiç bir zaman te-min edilemez. Hepsinin birbirine bağılı bir tarzda işlemesi lâzım'dır. Bilhassa harbi takip eden bu yıllarda verem yer yüzünde o derece yaygın bir hal almıştır ki bundan gelecek nesiller hesabına büyük bir endişe duymak ve der-hal en büyük fedakârlıklarla ha-rekete geçmek zamanı çoktan gelmiş bulunmaktadır. Bilhassa, şehirlerde sun'î olarak yaratılmış olan mesken buhranının en kısa yoldan kaldırılması ve insanın gıdasından ve havasından haraç almaktan doymamış olan kara borsacıların en ağır cezalara çarp-tırılarak yersizlikten ve gıdasız-lıktan harap olan halk yığınları-nın ve dolayısıyla yarınki neslin kurtarılması gecikmemelidir .

Verem mücadelesinde sana-toryomların ehemmiyeti hemen yok gibidir. Buraya ancak para-lı veya hatırlı yahutta aylarla sıra bekleyen mahdut adette veremli yatar. Bunlar ya tedavi veya yalnızca tecrit edilirler. Zira mevcut yatak adedi memleket nü-fusuna nisbetle pek çüz'idir. Bi-naenaleyh büyük masraf ve feda-kârlıklar istiyen sanatoryomlar-dan ziyade mücadelede esaslı rolü olan tam teşkilâtlı (vizitöz-

hemşireleri, röntgen cihazları, la-boratuvarı, tedavi vasıtaları) böl-ge dispanserlerinin çoğaltılması yoluna gidilmelidir.

Verem mücadelesi bir hayır cemiyeti davası ve bayramlarda toplanan ianelerle üç beş zengi-nin gönlünden kopacak sadakalar-ın halledebileceği bir mesele de-ğil, memleketin yarını bakımından üzerinde ısrarla durulması gere-ken bir DEVLET DAVASI dır.

[*] İstatistikler istatistik yıllığı ve E.K.I. Merkez Hastahanesi röntgen muayene defterlerinden çıkarılmıştır.